

Nr 37

Utlåtande i anledning av proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte motioner.

I en den 27 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 69, har Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning,

dels medge att riksbanken för tiden den 1 juli 1970—den 30 juni 1971 fristas från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid åter uppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta.

Det förslag i fråga om riksbankens sedelutgivningsrätt som framläggs i propositionen innebär att särskilda bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter härom skall gälla även för tiden den 1 juli 1970—den 30 juni 1971. Maximibeloppet för sedelutgivningsrätten föreslås samtidigt bli höjt från 13 till 13,5 miljarder kronor.

Det vid propositionen fogade *lagförslaget* är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag**med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning¹**

Härigenom förordnas, att under tiden den 1 juli 1970—den 30 juni 1971 följande särskilda bestämmelser skall gälla i stället för bestämmelserna i 9 § och 11 § första stycket lagen (1934:437) för Sveriges riksbank.

1 §

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tretton miljarder femhundra miljoner kronor.

2 §

Under tid då riksdagen ej håller session får Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret medge riksbanken att utge sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor, om det är nödvändigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter. Blir sådant medgivande icke godkänt av riksdagen inom tjugo dagar från början av nästa session, upphör medgivandet att gälla vid utgången av nämnda tid.

3 §

Som riksbankens metalliska kassa räknas allt guldmynt och omyntat guld som tillhör riksbanken.

I anledning av propositionen har väckts de likalydande motionerna I: 1110 av herr *Åkerlund m. fl.* och II: 1304 av herrar *Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vari hemställes

1. att riksdagen skall antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget, dock med följande lydelse av

1 §.

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tolv tusen fem hundra miljoner kronor.

2. att riksdagen skall uttala ”att riksbankens valutapolitik skall inriktas på återuppbyggnad av guld- och valutatillgångarna med lägst 500 miljoner kronor under år 1970 samt att guldkassan i möjlig mån skall förstärkas”.

¹ Senaste lag i ämnet se 1969:195.

Motionerna

Motionärerna uttrycker först sitt missnöje med "att riksdagens sedan en följd av år klart uttalade önskan om en permanent reglering av sedelutgivningsrätten icke heller i år föranlett något förslag". Om bankofullmäktige och regeringen anser en sådan reglering obehövlig vore det, menar motionärerna, ärligast att redovisa denna inställning. Såsom lagstiftningen i ämnet handhåfts sedan 1948 såges den framstå som en ren formalitet.

I en rad andra länder, t. ex. Förenta staterna, Schweiz och Belgien, är sedelutgivningsrätten relaterad till centralbankens guld- och valutainnehav och därmed underkastad restriktion, framhåller motionärerna. De kommenterar därefter vad som sägs i propositionen om sedelomloppet hittillsvarande och förväntade ökning. De godtar att maximibeloppet för sedelutgivningen höjs med 200 miljoner kronor utöver de 12,3 miljarder kronor som två av dem förra året i en reservation till bankoutskottets utlåtande om riksbankens sedelutgivning (1969: 25) sade sig kunna gå med på för den nu innevarande regleringsperioden. I sammanhanget påtalas "de faror för valutautvecklingen som är förenade med en släpphänt likviditetspolitik".

En brist i propositionen säges vara att frågan om riksbankens guld-kassa inte tas upp till diskussion, "så att en svensk monetär guldpolitik klarlägges i sina huvuddrag". Motionärerna redovisar uppgifter om de kvantiteter guld som vid 1969 års slut innehades av centralbanker och regeringar i Förenta staterna, Kanada samt EEC- och EFTA-länderna. Av dessa uppgifter — som med viss komplettering återfinns i nästa avsnitt av detta utlåtande — framgår bl. a. att de nordiska ländernas guldinnehav förhållandevis är betydligt mindre än övriga länders. Sveriges ställning härvidlag bedömes av motionärerna vara en belastning när frågan om en svensk anslutning till EEC prövas. Med hänvisning till de riktlinjer beträffande guldköp från Sydafrika som nyligen fastställts inom Internationella valutafonden (se BaU:s mem. 1970: 1, s. 38 f.) anser sig motionärerna kunna konstatera att guldets ställning på sistone stärkts och frågan om dess demonetisering avförts från dagordningen. De förordar att riksbankens innehav av guld och valutor skall återuppbyggas efter den valutautströmning som skett föregående år och i år och att därvid guldkassans storlek skall avpassas så att den kan jämföras med andra länders, t. ex. inom EEC, och ge erforderlig handels- och valutapolitisk rörelsefrihet.

Uppgifter i anslutning till motionerna

I motionerna redovisas, såsom ovan sagts, uppgifter om de kvantiteter guld som vid 1969 års slut ingick i vissa länders valutareservtillgångar. Motsvarande uppgifter anges i det följande, kompletterade med uppgifter om vederbörande länders totala valutareserv och guldandelen därav. Förutom de i motionerna nämnda länderna har även Japan och Australien medtagits.

Valutareservtillgångar i vissa länder vid utgången av år 1969. Miljoner US dollar

	Totala reserver	US \$	varav: guld procent
Förenta staterna	16 964	11 859	69,9
Kanada	3 106	872	28,1
<i>EEC</i>	<i>20 884</i>	<i>13 841</i>	<i>66,3</i>
Västtyskland	7 129	4 079	57,2
Frankrike	3 833	3 546	92,5
Italien	5 005	2 976	59,5
Nederländerna	2 529	1 720	68,0
Belgien	2 388	1 520	63,7
<i>EFTA utom Norden</i>	<i>9 410</i>	<i>5 692</i>	<i>60,5</i>
Schweiz	3 995	2 642	66,1
Storbritannien ¹	2 434	1 459	59,9
Portugal	1 444	876	60,7
Österrike	1 537	715	46,5
<i>Norden</i>	<i>2 216</i>	<i>385</i>	<i>17,4</i>
Sverige	696	226	32,5
Danmark	446	89	20,0
Finland	359	45	12,5
Norge	715	25	3,5
Japan	3 654	413	11,3
Australien	1 446	263	18,2

¹ Avser utgången av 3:e kvartalet 1969.

Källa: IMF: International Financial Statistics, March 1970.

Utskottet

I propositionen föreslås att provisoriska bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt skall gälla under ytterligare ett år från och med den 1 juli 1970. Utskottet har ingen erinran häremot.

Att en permanent reglering av sedelutgivningsrätten inte har kommit till stånd är enligt utskottets mening otillfredsställande. Utskottet har under en följd av år i sina utlåtanden om riksbankens sedelutgivning framfört denna mening och förordat ett fullföljande av det arbete på en revision av riksbankslagen som redan på 1950-talet förklarades vara långt framskridet. Utskottet understryker ånyo vikten av att bankofullmäktige eftersträvar att utan dröjsmål slutföra översynen av riksbankslagen.

Maximibeloppet för sedelutgivningen, vilket för närvarande är 13 miljarder kronor, föreslås i propositionen höjt med 500 miljoner kronor. Av propositionen framgår att den ökning av sedelomloppet som kan förutses sannolikt inrymms under det nuvarande sedeltaket men att osäkerheten i bedömningen av sedelomloppets utveckling och önskvärdheten av att hålla en betryggande säkerhetsmarginal ansetts tala för den höjning av sedeltaket som föreslås. I motionerna I: 1110 och II: 1304 påyrkas tvärtom att sedeltaket skall sänkas lika mycket. Motionärernas syfte är att få till stånd en återhållsamhet i sedelförsörjningen som enligt deras mening skulle ha "reell ekonomisk och finansiell betydelse, t. ex. för ränte-, valuta- och inflationsutveckling".

Motioner med förslag att sedeltaket skulle sättas lägre än Kungl. Maj:t förordat har väckts årligen sedan 1963. Till grund för dem har — liksom nu — legat uppfattningen att förändringarna i den utelöpande sedelmängden spelar en aktiv roll i penningpolitiskt hänseende. Den åsikt som kommer till uttryck genom motionerna tycks vara att bankofullmäktige endast genom en begränsning av sedelutgivningsrätten som vid ett eller ett par tillfällen under året skulle kunna bli kännbar kan förmås att fullfölja vedertagna penningpolitiska syften.

En sådan förmodan är givetvis grundlös. Bankofullmäktiges penningpolitiska handlande utformas — genom beslut som vanligen är enhälliga — i enlighet med de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som statsmakterna anger. Fullmäktiges uppdrag från och ansvarighet inför riksdagen och fullmäktigeledamöternas anknytning till de fyra största partigrupperna i denna gör samstämmigheten mellan statsmakternas intentioner och riksbankens åtgärder på det penningpolitiska området närmast självklar. I sammanhanget vill utskottet påminna om att riksdagen nyligen genom att godkänna utskottets utlåtande nr 18 om verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning m. m. har lämnat fullmäktiges penningpolitiska

ka åtgärder under det gångna året utan erinran. Noteras kan också att även det högsta beloppet utelöpande sedlar under år 1969 var avsevärt lägre än det belopp som i förra årets motioner i ämnet (se BaU:s utl. 1969: 25) förordades som övre gräns för riksbankens sedelutgivning. Utskottet ansluter sig till den bedömning i fråga om maximeringen av sedelutgivningen som bankofullmäktige och chefen för finansdepartementet redovisat.

Liksom vid tidigare tillfällen tas i motionerna vidare upp frågan om storleken av riksbankens guldinnehav. Som utskottet påpekat i flera föregående utlåtanden i samma ämne kan en ökning av guldinnehavet endast på lång sikt bli av betydelse för ett ställningstagande i frågan om sedelutgivningsrättens reglering. Något starkare samband mellan propositionens förslag om vad som skall gälla beträffande denna reglering under tiden 1 juli 1970—30 juni 1971 och motionärernas förslag om en utökning av riksbankens guldinnehav kan följaktligen inte sägas föreligga. Vid sin ovannämnda granskning av riksbankens styrelse och förvaltning fann utskottet inte anledning till uttalande i fråga om storleken av riksbankens guldinnehav. Något skäl för riksdagen att nu genom direktiv till bankofullmäktige påkalla en omprövning av riksbankens politik beträffande placeringen av bankens utländska tillgångar finner utskottet inte föreligga. Att, såsom motionärerna förordar, ange ett bestämt kvantitativt mål för riksbankens i nuläget självklara strävan att öka sina valutareserver anser utskottet inte heller motiverat.

Till vad motionärerna anfört i detta sammanhang vill utskottet slutligen göra ett par anmärkningar. Genom en tablå vill motionärerna belysa hur riksbankens guldinnehav förhåller sig till motsvarande guldinnehav i vissa andra länder. Härvid jämförs olika ländergrupper på grundval av storleken av deras guldinnehav i absoluta tal. För att jämförelsen skall vara meningsfull torde väl erfordras att guldinnehavet — såsom i den tabell som införts i detta utlåtande — sälts i relation till vederbörande länders totala valutareserver. Man finner då exempelvis att "gruppen EFTA:s huvudländer" inte, som motionärerna säger, "är hälften så stor" som EEC-gruppen utan har nära nog lika hög andel guld i sina valutareserver. För riksbankens del ligger guldandelen nu högre än tidigare, visserligen till följd av den beklagliga minskning av valutareserven som ägt rum. EEC-länderna och de icke-nordiska EFTA-länderna har en väsentligt högre guldandel, de nordiska grannländerna och flera betydande utomeuropeiska industriländer en lägre. Utskottet kan inte finna att skillnaderna, vilka till stor del betingas av skiftande placeringspraxis, skulle ha den betydelse som motionärerna tillskriver dem. Att såsom motionärerna beteckna den del av valutareserven som utgörs av valutor såsom "arbetsbalanser" är vilseledande. Uttrycket förutsätter en uppfattning om önskvärd guldandel i valutareserven som ingalunda är allmänt vedertagen.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet

A. att riksdagen antager det genom propositionen nr 69 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och sålunda avslår motionerna I: 1110 och II: 1304 i motsvarande del;

B. att riksdagen bifaller propositionen i övrigt;

C. att riksdagen avslår motionerna I: 1110 och II: 1304 även såvitt de icke behandlats under A.

Stockholm den 19 maj 1970

På bankoutskottets vägnar:

NILS STÄHLE

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Åkerlund (m), Larfors (s)*, Stadling (s)* och Annerås (fp)*;

från a n d r a kammaren: herrar Franzén i Motala (s)*, Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (cp)*, Rask (s)*, Fridolfsson i Rödeby (s)*, Löfgren (fp)* och Åsling (cp)*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1) vid utskottets hemställan under A

av herr Åkerlund (m), som ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 5 med orden "Motioner med förslag" och slutar på s. 6 med orden "för finansdepartementet redovisat" bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

"I propositionen föreslås att provisoriska bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt skall gälla under ytterligare ett år från och med den 1 juli 1970.

Utskottet beklagar att den provisoriska lagen i praktiken förvandlats till en ren formalitet. Den borde i stället ha föreslagits upphävd. Utskottet finner det synnerligen otillfredsställande att riksdagen år efter år förelägges förslag med begäran om godkännande av godtyckligt höjda tak för sedelutgivningen, när riksdagen upprepade gånger uttalat sig för en permanent reglering. Utskottet understryker nu angivna uttalande.

Utskottet finner icke det i årets proposition föreslagna nya maximibeloppet för sedelutgivningsrätten, 13,5 miljarder kronor, tillräckligt motiverat och kan därför icke biträda förslaget. Utskottet förordar av hänsyn till riskerna för en ogynnsam valutautveckling att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten fastställas till 12,5 miljarder kronor.»;

dels att utskottet under A bort hemställa

”A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 1110 och II: 1304 i ifrågavarande del — antager det genom propositionen nr 69 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, dock med följande lydelse av

1 §.

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tolv tusen fem hundra miljoner kronor.”

2) *vid utskottets hemställan under C*

av herr Åkerlund (m), som ansett

dels att det avsnitt på s. 6 i utskottets yttrande som börjar med orden ”Liksom vid tidigare” och slutar med orden ”är allmänt vedertagen” bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

”I samband med sin prövning av frågan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld har utskottet uppmärksammat behovet av att en svensk monetär guldpolitik klarlägges i sina huvuddrag. Såsom framhållits i motionerna I: 1110 och II: 1304 är den svenska guldkassan liten, vilket kan befaras vara belastande för vårt land inför en eventuell anslutning till EEC. Utskottet delar den i motionerna uttryckta uppfattningen att guld- och valutapolitiken och den ekonomiska politiken i övrigt måste inriktas på återuppbyggnad av tillräckliga och lämpligt sammansatta guld- och valutatillgångar. Som ett uttalat mål bör uppsättas att guld- och valutatillgångarna skall återuppbyggas med lägst 500 miljoner kronor under år 1970, huvudsakligen i enlighet med vad som angivits i OECD:s rapport om Sveriges ekonomiska läge, samt att guldkassan i möjlig mån skall förstärkas.”;

dels att utskottet under C bort hemställa

”C. att riksdagen — med bifall även i övrigt till motionerna I: 1110 och II: 1304 — i skrivelse till fullmäktige i riksbanken uttalar att riksbankens valutapolitik skall inriktas på återuppbyggnad av guld- och valutatillgångarna med lägst 500 miljoner kronor under år 1970 samt att guld-kassan i möjlig mån skall förstärkas.”